

En motvekt

Av SVEIN BLINDHEIM

I vår verdslige verden er biografi den sikreste garanti for et liv etter døden. Nå ville Johan Nygaardsvold ha overlevd i alle fall, statsminister i ti skjebnetunge år som han var. Både biografier og andre beretninger foreligger allerede, og flere vil følge. Selv opplevde anmelderen den «splitternye» statsministeren på ettervinteren 1935 da han kom til Voss for å åpne Voss-Granvin-jernbanen, og hele bygda var på føttene for å få sett mannen som skulle få «hele folket i arbeid» og som skulle knytte sammen «by og land, hand i hand».

«I malstrømmen» er Norges-historie fra første verdenskrig, gjennom annen verdenskrig — eller som de Gaulle betegner perioden; vårt århundres tredveårskrig. Boken utvider tredveårskrigen til Norges inngang i NATO. Som Johan Nygaardsvolds motpoler fremstår Einar Gerhardsen, Martin Tranmæl, LO og partiet på Youngstorget, med Haakon Lie, Trygve Lie, Oscar Torp. «Stormakter har ingen venner, bare interesser», hevdet de Gaulle. Det skulle Johan Nygaardsvold få sanne før 9. april — men da var han visst ikke klar over det — og i særlig grad da krigen kom til Norge. Vi skal aldri få vite om ulykkene omkring 9. april ikke var selvforskyldt, eller om vi bare var en brikke i spillet mellom vestmaktene og Tyskland. Selv-forskyldt fordi vi hevdet at vi var nøytrale, samtidig som de krigførende var klar over at vi ville gjøre alt i verden for å havne på rett side, Vestmaktene, om så galt skulle skje. Slikt dobbeltspill var en umulighet.

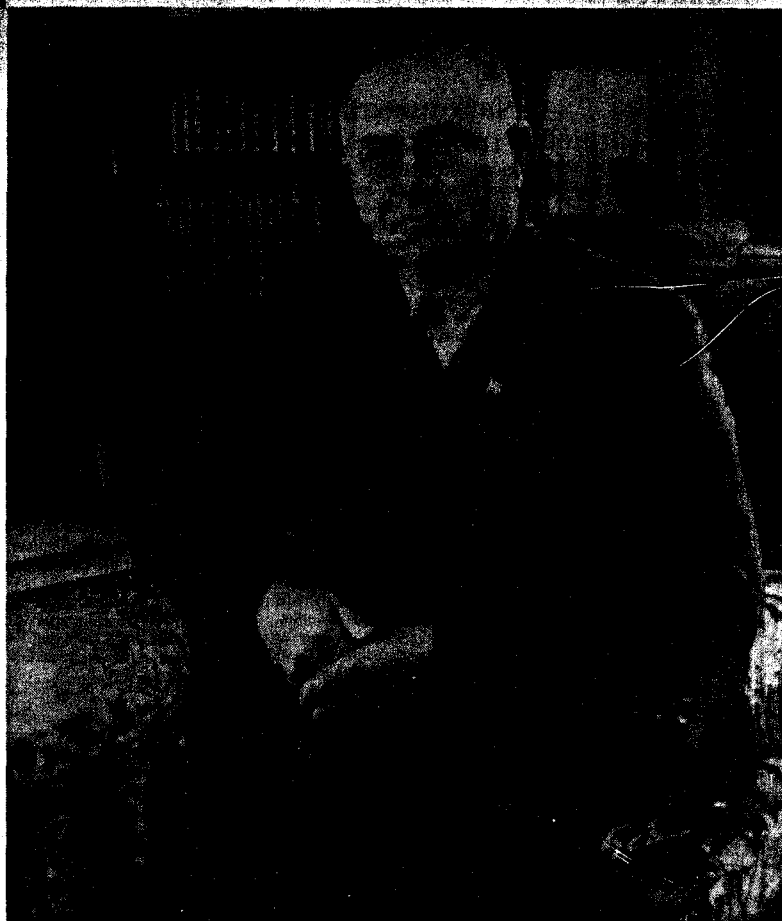
Mange «fakta» og sanninger får en hard medfart: «Jeg ble oppskaket da jeg fikk se svart på hvitt, at det jeg trodde var løgn, var sannhet». Det siktes til Johan Nygaardsvolds reaksjon da han fikk vite at sendemann Scheel i Berlin hadde sendt mange varsler om tysk aksjon mot Norge, og at

Koht hadde puttet telegrammene i egen lomme fordi han «trodde ikke noe på hva som kom fra Scheel». Slik var vår «forutseende utenriksledelse». Dersom Koht hadde brakt meldingene videre dit de skulle, konstaterer Johan Nygaardsvold, hadde ikke Sven Nielsen, Jon Sundbye og Hambro latt tingene gå upåaktet hen, men forlangt å få tilkalt de militære rådgivere for å høre om landet var forberedt også i tilfelle tyske angrepsplaner mot Norge.

Dessverre går ikke Harald Berntsen seriøst inn på Vestmakt-trusselen mot Norge. Planlegging av Vestmakt-aksjonen mot Norge var den aggressive Churchills an-svarsområde. Berntsen får ikke godt nok frem at krisen som endte med tysk okkupasjon var en følge av ytre stormaktsspill, påvirkninger og press som gjensidig grep inn i hverandre og staket ut og bestemte vårt lands vei mot stupet. Første fase i Vestmakt-pla-nen, mineleggingen, omtales, men fortsettelsen mangler. Faghistori-kerne har ellers i hovedsak fulgt offiserhistorikernes fremstillin-ger, og de har dekket sine spor. Berntsen avviker når han omtaler utpekingen av feil fiende og over-mobiliseringen mot denne i Finn-mark — og i Nord-Norge gene-relt.

«I malstrømmen» påviser følge-lig ikke hvordan vi ble dratt inn i krigen, svart-hvitt bildet rår fort-satt grunnen: Landet vårt ble overfalt og okkupert av tyskerne — som jo er riktig, men bare halve historien. Minst tre hovedspør-små er ikke besvart; (1) den kata-strofale mobiliseringsordren gitt natt til 9. april. Å mobilisere var regjeringens ansvar, og den ante tydeligvis ikke hva som ville skje da den bestemte stille mobilise-ring av 4 brigader — i tillegg til 7. brigade i Øst-Finnmark! Her har vi hovedårsaken til den totale kaos de nærmeste døgn, etterpå var det for sent. Videre (2) spør-smået om den såkalte Elverums-fullmakten, som omtales som om den var vedtatt av Stortinget. Spørsmål (3) gjelder kapitula-sjonsspørsmålet og staten Norges rettslige status senere.

«I malstrømmen» er en mot-vekt — selv med disse innvending-ene, samt en del faktiske feil i fagmilitære navn og betegnelser og lignende — mot den bastante meningsindustrien som har rådd grunnen i 50 år. Boken er pri-mært ikke en beretning om felttø-get i Norge, og anmelderen finner fremstillingen av London-tiden mest interessant. Selv den milde Einar Gerhardsen får riper i lak-ken, kanskje ikke styggere riper enn mer robuste typer, som for eksempel Trygve Lie. Johan Ny-gaardsvold lengtet hjem mens han var i London, Trygve Lie boltret seg, agerte stormaktspolitiker. Først 31. mai returnerte Johan Nygaardsvold til Oslo — og ble holdt helt utenfor maktsplillet, motarbeidet av Einar Gerhardsen og drabanter/medløpere i partiet, samt høyborgerlige hjemmefront-

SPENNENDE: London-tiden er et interessant kapittel i biografien om Johan Nygaardsvold.

ledere og andre anti-parlamenta-rikere. Sannelig erfarte Johan Ny-gaardsvold at det er liten kjærlig-het på toppen i politikken. Som Berntsen sier det: «Her hadde vi å gjøre med folk som hadde plan-lagt... et statskupp... Nygaards-vold kunne ha plassert en torpedo under... hele opplegget — kanskje på sitt eget parti — hvis han hadde offentliggjort rapporter han satt inne med om Gerhardsens opptre-den i 1940 og 1941».

Planene om å binde Norge til Storbritannia etter krigen ble klekket ut av Trygve Lie. Parla-mentarikere som Johan Nygaardsvold, Koht, Hjeltnetveit og andre ville ikke binde norsk etterkrigspolitikk slik. Men Tryg-ve Lie «sto på», hadde «audiens» med Eden — det var det vi i etter-tid kjenner som NATO det dreide seg om. Trygve Lies «utrettelige arbeid for en Atlanterhavslinje» foregikk bak Nygaardsvolds rygg», konstaterer Berntsen.

Vi visste at Haakon VII, Tryg-

ve Lie og andre i London-miljøet var rabiat svenskfiendtlige. At trauste, godmodige Johan Ny-gaardsvold også nærte den slags fø-lelser var kjent. I brev til statsråd Frihagen (i Stockholm) skriver Johan Nygaardsvold blant annet: «Si han (statsminister Hansson) at alt som svensk er skal bli betrak-tet like pestfuldt som det som tysk er... Si han at jeg aldri glemmer hvordan han hånet meg... Si han at jeg spyttet på han... Si han at så lenge jeg lever... skal aldri Sverige bli betraktet som en del av Norden». Anmelderen, som opplevde «spillet» helt fra 9. april,

i Storbritannia fra høsten 1941 til april 1943, deretter i «orkester-plass» som Linge-kar sentralt i Milorg, er uenig i «dommen» av London-regjeringen slik den avsi-es i «Norges krig», bind 1, side 252, at «April og juni 1940 var Nygaardsvold-regjeringens «fi-neste hour», dens stolteste stund». Det inntrykket svekkes ikke etter «I malstrømmen». □

Harald Berntsen:
«I malstrømmen»
Johan Nygaardsvold
1879-1952
(Aschehoug)

Anmelderen, Svein Blindheim, født 29. august 1916, er historiker og tidligere ma-jor, militært utdannet ved Hærens Krigsskole, cand. philol fra Universitetet i Oslo. Han deltok i «Kompani Linge» fra november 1941, og var i aktiv tjeneste i Norge fra april 1943. Blindheim har fått en rekke militære utmerkelser, blant annet Krigskorset med sverd. Han fikk «avskjed i nåde» fra det norske forsvar i 1966. Midt på 1970-tallet ble han dømt for å ha offentliggjort opplysninger om norsk etterretning i Finland etter den annen verdenskrig.

100827